

tvuje, sve to mlade impresionira i pridonosi svrsi koju ova služba ima. Na temu natječaja priređuje se u Nacionalnom arhivu i prigodna izložba, koja đacima upotpunjuje sliku epohe, odnosno događaja.

Radi ilustracije prevest ću doslovni sadržaj teme natječaja za 1970.:

»Vi ste mali dječak (ili djevojčica) rođena u razdoblju od 1825. do 1835. Vi morate već od djetinjstva zarađivati sebi kruh. Vi pričate u Vašim »uspomnama« kakav je bio Vaš život (orar, plaća, disciplina, socijalna klima. itd.). Kako ste kasnije svojim djelovanjem uspjeli učiniti rad djece čovječnijim«.

Natječajnu temu odobrava generalni direktor Arhiva Francuske. Zainteresiranima Odgojna služba šalje raspis s pravilima i sadržajem natječajne teme.

Ova služba ima svoje suradnike, tzv. dopisnike, to su srednjoškolski profesori, i to obično oni koji predaju povijest, ili učitelji. Suradnja ove službe s dopisnicima je vrlo uska. Dopisnici primaju sve okružnice koje šalje Odgojna služba. U tim dopisima naznačen je sadržaj permanentne izložbe, najavljuju se povremene izložbe, za koje se opet pravovremeno šalju kratki sadržaji. Služba moli profesore i đake da im sugeriraju teme za postavljanje povremenih izložaba, upozoravaju ih na umjetničku vrijednost zgrada u kojima se nalazi Nacionalni arhiv, itd. Naravno da im daju i uputstva u vezi posjeta, dogovora, itd. Ukoliko u nekoj ustanovi nije dopisnik imenovan potiče se dopisom na imenovanje. Početkom 1970. god. djelovalo je 860 dopisnika.

Odgojna je služba u departmentskim arhivima osnovana 1952. god. u Clermond-Ferrandu inicijativom direktora tamošnjeg Arhiva. Ova je ideja vrlo brzo prihvaćena od arhivskih ustanova u ostalim departmanima. Prostorno su za ovaj rad posebno pogodne novo sagrađene arhivske zgrade s lijepim i prostranim izložbenim prostorijama. Tako da je ovaj rad svugdje aktivan.

Rad Odgojne službe vrlo je značajan i za formiranje budućih arhivista i budućih povjesničara, kao i uopće za stvaranje klime u odnosu na arhivsku službu. Ovom se službom približava omladini građa u svim vidovima, time ona njoj postaje bliska, i neće se toj omladini nikada dogoditi da postavi pitanje čemu arhivske službe služe, ima li ona više ili manje smisla za njih. I jednom kada ti đaci budu zreli ljudi i učesnici u javnom životu lakše će shvatiti potrebe arhivske službe, i znat će da svaki dinar uložen u nju, uložen je u čuvanje spomenika koji svojim tekstom svjedoče postojanje i djela njihova naroda.³

D. Božić — Bužančić

DRUGI INTERNACIONALNI SASTANAK RESTAURATORA. (2. INTERNATIONALER GRAPHISCHER RESTAURATORENTAG 1971) BEČ — BUDIMPEŠTA, 6. — 11. RUJNA 1971.

Udruženje arhivskih restauratora (Arbeitsgemeinschaft der Archivrestauratoren — AdA) osnovano je 1957. god. Osnovni cilj i svrha ovog udruženja bilo je stvaranje čvrstih kolegijalnih veza među arhivskim restauratorima i njihovim suradnicima, razmjena iskustava putem povremenih sastanaka, objavljivanje rezultata rada u stručnom časopisu koji izdaje udruženje za svoje

³ Za ovaj prikaz koristila sam se predavanjima koje sam slušala na Stage technique u Parizu 1970. god, kao i rezimeima istih predavanja, okružnicama, te vlastitim uočavanjima. O ovoj temi govorili su sljedeći predavači: Mme Setti, Le service éducatif des Archives Nationales; M. H. Blaquière, Les services éducatifs dans les départements; P. Marot, Les Musées d'Archives et les Expositions documentaires. U našoj je stručnoj literaturi pisano već i ranije o Odgojnoj službi, ali samo u kraćim crtama (M. Kurelac, Francuski arhivi i njihova dostignuća, Arhivist 1955. sv. 3, str. 30; D. Gavrilović, Arhivi u Francuskoj, Arhivski pregled 1969, 1, str. 110—111).

članove, unapređivanje i usavršavanje metoda rada, te rješavanje zajedničkih problema vezanih uz struku.

Broj članova ovog udruženja povećavao se iz godine u godinu te je na 6. sastanku koji je održan u Freiburgu/Br., Baselu i Zürichu od 1. — 9. rujna 1967. god. zaključeno da udruženje poprimi internacionalni karakter, pa od tog sastanka nosi današnje ime: Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren — IADA. Ovaj sastanak se stoga smatra prvim sastankom ovog internacionalnog udruženja.

Kao što je već spomenuto, udruženje izdaje časopis (Mitteilungen der Internationalen Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren), koji primaju svi članovi udruženja, a koji izlazi 2—3 puta godišnje. Od prosinca 1957. god. kada je izašao prvi broj, pa do zaključno sredine 1971. god. izašlo je u svemu 38 brojeva.

Drugi internacionalni sastanak restauratora koji je organizirala IADA u suradnji sa Institutom za restauriranje Austrijske Nacionalne biblioteke (Institut für Restaurierung an der Österreichischen Nationalbibliothek Wien) i Državnim arhivom Mađarske u Budimpešti, održan je 6. — 11. rujna 1971. god. u Beču i Budimpešti.

Sastanku je prisustvovalo oko 130 učesnika iz Austrije, Čehoslovačke, Danske, Italije, Islanda, Jugoslavije, Kanade, Luksemburga, Mađarske, Zapadne i Istočne Njemačke, Nizozemske, Norveške, Rumunije, Španije, Švedske, Švicarske i Velike Britanije.

U ponedjeljak 6. rujna u 9 sati prije podne, učesnike sastanka pozdravio je, u svečanoj dvorani Nacionalne biblioteke Austrije, Generalni direktor biblioteke Dr. Rudolf Fiedler. Nakon izvedbe Velike suite za trompete u C-duru Johanna Josefa Fuxa, sastanak su otvorili prof. Otto Wächter, šef Instituta za restauriranje Nacionalne biblioteke Austrije i Klaus Desbarats, predsjednik IADA, restaurator Državnog arhiva u Freiburgu/Br.

Nakon svečanog otvorenja, u predavaonici Akademije za likovne umjetnosti (Akademie der bildenden Künste) prof. O. Wächter održao je predavanje o metodi dezinfekcije i bjeljenja grafičkog i štampanog materijala klordioksidom. U zajednici sa restauratorom F. Röckel-om, prof. O. Wächter prikazao je uređaj za dezinfekciju i bjeljenje klordioksidom vlastite konstrukcije, nazvan »Wiener System«. Na diapozitivima je prikazana slična metoda ali u drugoj izvedbi, na aparaturi koju je konstruirao R. A. Mager-Maag iz Grafičkog kabineta Kunstmuseuma u Baselu. Ovaj uređaj nazvan je »System Maag«. Obadvije metode temelje se na članku Gettensa, »Bleaching of Stained and Discolored Pictures on Paper with Sodium Chlorite and Chlorine Dioxide«, Museum, Paris, 5, 118—130 (1952).

Prednost ove metode pred metodama bjeljenja pomoću natrijeva ili kalijeve hipoklorita, vodikova superoksida i kalijeve permanganata, te Kloramina T i Kloramina B je u tome što se izvodi u plinovitoj fazi, tj. bjeljeni se dokumenti ne moraju močiti.

U nastavku je prof. O. Wächter izložio mogućnost bjeljenja pomoću smjese vodikova superoksida i etera (metoda koju je opisao H. J. Plenderleith u knjizi »The Conservation of Antiquities and Works of Art, London 1956). Posebno je napomenuo da se smjesom vodikova superoksida, natrijeve lužine i vodenog stakla u određenom omjeru mogu bijeliti i suvremeni papiri, što drugim postupcima ide teško.

U toku diskusije istaknuto je da se klordioksidom ne mogu bijeliti rukopisi ni pergamene.

Poslije podne istog dana Dipl. ing. Dr. W. Beck (Linz), konzultant Zavoda za zaštitu spomenika (Konsulent des Bundesdenkmalamtes), govorio je o mogućnostima primjene ionizirajućih zraka, posebno gama zraka, za uništavanje plijesni i insekata u drvetu i papiru. Na temelju eksperimentalnih po-

dataka pokazao je da se pravilnim doziranjem gama zraka, u drvetu i papiru ne zbivaju praktički nikakve štetne promjene.

U slijedećem referatu »Neutralizacija kiselih papira«, prof. O. Wächter govorio je uslijed čega papir može biti ili postati kiseo, te koje se sve metode i sredstva upotrebljavaju za neutralizaciju kiselih papira. Opisao je skoro sve metode koje se do sada spominju u literaturi (vodena otopina kalcijeva hidroksida i kalcijeva bikarbonata, kalcijev karbonat kao pufer, natrijev bikarbonat, boraks, metilceluloza, amonijak, kombinacija amonijaka i metilceluloze, cikloheksilamin karbonat, barijev hidroksid u metanolu, magnezijev bikarbonat, magnezijev karbonat, magnezijev karbonat u smjesi sa metilcelulozom, magnezijev acetat).

U utorak 7. rujna prije podne, u predavaoni Akademije za likovne umjetnosti Dr. C. B. Hayworth (New York), vicepredsjednik WPDC (World Patent Development Corporation), u svom referatu govorio je o mogućnostima ojačavanja starih i oštećenih dokumenata i knjiga pomoću preparata »Regnal 7«, sredstva na bazi polivinilacetata. Sam postupak su u suštini razradili L. Skrivanek i K. Salz iz Nacionalne biblioteke u Pragu, a WPDC je otkupio sva prava na ovo sredstvo. Nakon dugotrajnih ispitivanja i usavršavanja omogućeno je, prema riječima referenta, da se u posebno konstruiranom aparatu pomoću »Regnala 7« ojačavaju listovi čak i u nerazvezanim knjigama. Pojedinačni dokumenti ojačani tim sredstvom mogu se bijeliti i restaurirati svim metodama ručnog restauriranja. Predavanje je bilo popraćeno vrlo interesantnim diapozitivima u boji.

U nastavku je Dipl. ing. A. Hruschka iz Odjela za celulozu i papir austrijskog Instituta za drvo (Abt. für Zellstoff und Papier im Österr. Holzforschungsinstitut), govorio je o aparatu za formiranje listova papira (Blattbildner) kakav se upotrebljava u istraživačkim institutima pri provjeravanju osobina novih vrsta papira, te o mogućnosti primjene takvog ili sličnog aparata pri restauriranju dokumenata. U suradnji sa referentom su Franz Röckel (Österreichische Nationalbibliothek, Institut für Restaurierung) i Karl Grohs (Bibliothek der Niederösterreichischen Landesregierung) adaptirali takav aparat i time modificirali metodu restauriranja dokumenata dolijevanjem nedostajućih mjesta papirnom masom.

Poslije podne istoga dana, u prostorijama laboratorija biblioteke (NÖ Landesregierung) prikazan je način restauriranja dokumenata na tako adaptiranom aparatu. U čitaonici biblioteke H. Neustifter, restaurator Muzeja za primijenjene umjetnosti, pokazao je niz fotografija u crnobijeloj tehnici snimljenih pomoću mikroskopa, koje prikazuju strukturu raznih vrsta papira, oštećenja na papiru, te poprečne presjeke papira.

Nakon toga je u prostorijama Akademije za likovne umjetnosti Günter Brannhal (Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen), demonstrirao svoju metodu restauriranja dolijevanjem papirnom masom — za koju nisu potrebni nikakvi specijalni uređaji. Karlo Trobas (Steiermärkisches Landesarchiv, Graz) prikazao je rad na uređaju vlastite konstrukcije (Anfasserungssystem Trobas) koji služi isto tako za restauriranje dokumenata dolijevanjem. Hildegard Kuhn iz Instituta za restauriranje Nacionalne biblioteke Austrije, prikazala je način restauriranja pergamena pomoću posebne vrste prozirne pergamene (Goldschlägerhaut), te mogućnostima upotrebe u istu svrhu umjetnog materijala na bazi kolagena, koji se inače upotrebljava kao crijevo pri izradi kobasica.

Uz ovo, učesnici sastanka posjetili su spremište Državnog arhiva (Haus-, Hof- und Staatsarchiv). Prisutne učesnike pozdravio je i vodio kroz spremište direktor Dr. R. Blaas. Posebno je napomenuo da je u vrijeme kada je građena zgrada arhiva (1899—1902), to bila jedna od najsvremenijih zgrada građenih specijalno za potrebe arhiva — spremište odvojeno vatrostalnim zidovima od

uredovnih prostorija, metalne police, metalne kasete za posebno vrijedne dokumente, visina stropova 2 m i dr. Može se napomenuti da je oprema zgrade Arhiva Hrvatske u Zagrebu u mnogome slična ovoj, na pr. izvedba metalnih polica, metalne kasete, vitrine u izložbenoj dvorani i dr. U nastavku spremišta, ali i sa posebnim ulazom sa redovnog stubišta, nalazi se stalna izložba posebno interesantnih i karakterističnih dokumenata iz povijesti Austrije (period 789—1955. god.). Direktor Dr. R. Blaas napomenuo je uz ostalo, da Državni arhiv ima i laboratorij za restauraciju, ali da njegov kapacitet ne pokriva postojeće potrebe. Zbog pomanjkanja vremena ovaj laboratorij nije posjećen.

Na večer ovog dana održana je drugarska večer u Grinzingu.

U srijedu 8. rujna prije podne, u predavaoni Akademije za likovne umjetnosti Prof. Dr. H. Kortan iz Majstorske škole za konzerviranje i tehnologiju (Meisterschule für Konservierung und Technologie), govorio je o podlogama i bojama koje se upotrebljavaju pri slikanju tehnikom tempere. Ovo je posebno važno pitanje za restauratore, jer je većina minijatura na rukopisima slikana upravo temperom. Naime, način restauriranja iluminiranih rukopisa pisanih bilo na papiru bilo na pergameni zavisi u velikoj mjeri o osobinama upotrebljenih boja. U diskusiji je ponovo potaknuto pitanje načina i mogućnosti efikasnog restauriranja rukopisa, a naročito minijatura, u čijem sastavu ima zelenih boja na bazi bakra. Na mjestima gdje se nalaze takve boje, nastaju prvo žute do smeđe mrlje na poleđini, a s vremenom bilo papir bilo pergamena na mjestima gdje se nalazila ta zelena boja »progore« i ispadaju. No to pitanje ostalo je i ovdje otvoreno.

Po završenoj diskusiji H. Neustifter, restaurator Muzeja za primijenjene umjetnosti pokazao je uz prigodna objašnjenja, kolor diapozitive raznih vrsta papira, oštećenja na papiru, a posebno vrlo interesantne presjeke, snimljeno pomoću mikroskopa.

Nakon toga je Prof. Dr. H. Kortan proveo učesnike sastanka kroz učionice i radionice Majstorske škole za konzervaciju i tehnologiju u kojoj se između ostalih školuju i budućí akademski restauratori. U toku diskusije bilo je govora o statusu i mogućnostima zaposlenja akademskih restauratora, kao i o statusu restauratora koji nisu završili majstorsku školu, ali koji su u toku rada i prakse, te nakon položenog posebnog ispita stekli specijalizaciju za pojedine struke (na pr. restauriranje metala, dokumenata, grafike i dr.).

U toku podnevne pauze, izvan zvaničnog dijela programa posjetila sam Zbirku papirusa (Papyrussammlung), koja se nalazi u okviru Nacionalne biblioteke Austrije. Uz zbirku se nalazi i specijalno opremljen laboratorij za restauriranje dokumenata na papirusu.

Poslije podne istoga dana posjećena je Grafička zbirka Albertina. Učesnike sastanka pozdravio je i proveo kroz zbirku direktor Prof. Dr. Koschatzky. Uz zbirku Albertina nalazi se i vrlo dobro opremljeni laboratorij za restauriranje grafičkog materijala. Rukovodilac laboratorija Prof. J. Gold pokazao je na koji su se način čuvale grafike u prošlosti i kako se čuvaju sada, te je prikazao način restauriranja nekih posebno interesantnih slučajeva.

Nakon pregleda Grafičke zbirke Albertina, učesnici sastanka uputili su se autobusima u Vojno-historijski muzej (Heeresgeschichtliches Museum), koji se nalazi u prostorijama bivšeg Arsenala. Učesnike je pozdravio i proveo kroz najvažnije dijelove Muzeja direktor Dr. J. Ch. Allmayer-Beck. U Muzeju koji je inače vrlo zanimljivo i pregledno postavljen, može se naročito istaknuti interesantan način izlaganja grafičkog materijala. Grafike u posebno izradnim paspartu-ima, smještene su u okvire, koji se nalaze na stalcima učvršćeni u obliku knjige ili lepeze, najčešće u okomitom položaju, tako da se mogu »listati«. Kroz laboratorij ovog Muzeja učesnike je proveo uz sva potrebna objašnjenja rukovodilac laboratorija restaurator H. Tomaschko. Osobito je važna grana djelatnosti laboratorija Vojno-historijskog muzeja izrada poseb-

nih paspartu-a, izrada specijalnih kutija i opreme za poklone državicima i drugim visokim gostima, koji posjećuju Austriju, zatim izrada posebnih natpisa na eksponatima u Muzeju. Sam laboratorij nalazi se u vrlo dobrim, nedavno obnovljenim prostorijama; ima svu potrebnu opremu za spomenute vrste djelatnosti, kao i potrebnu opremu za restauriranje grafičkog materijala. Vrlo je interesantan i dobar način čuvanja grafičkog materijala u posebno opremljenom spremištu koje se nalazi nedaleko od laboratorija. Grafike i slike u okvirima ili paspartuima učvršćene su na pomične stijene od mreže, koje se nalaze udaljene približno oko 20 cm jedna od druge, a pomiču se na kotačićima po šinama, koje su učvršćene na podu i stropu.

Neposredno nakon pregleda ovog muzeja, učesnici sastanka uputili su se autobusima u Budimpeštu, gdje se održavao drugi dio sastanka.

U četvrtak 9. rujna prije podne, u Budimpešti, u Kongresnoj dvorani Akademije nauka Mađarske, učesnike sastanka pozdravio je i poželio dobrodošlicu Generalni direktor Državnog arhiva Mađarske, Dr. Győző Ember.

Zbog bolesti referenta Lole Hasznos, rukovodioca laboratorija za restauraciju Državnog arhiva Mađarske, pročitan je njezin referat u kojem je izložen historijat razvoja ovog laboratorija i metode restauriranja koje se upotrebljavaju u laboratorijima ovog arhiva. Naglašeno je da je ovo centralni laboratorij koji radi za potrebe svih arhiva na teritoriju Mađarske. Pretežni dio dokumenata restaurira se laminacijom sa polietilenom i japanskim papirom na stroju Impregnator, proizvedenom u poduzeću »Strojotehna« u Zagrebu. Klasični — ručni postupci restauriranja upotrebljavaju se samo sa izuzetne vrste oštećenih dokumenata, jer se smatra da je restauriranje laminacijom mnogo brže i kvalitetnije. Prikazane su i metode restauriranja isprava na pergameni. Poslije vrlo iscrpnog referata učesnici sastanka razgledali su vrlo zanimljivu prigodnu izložbu na kojoj je po fazama prikazan rad na restauriranju dokumenata laminacijom i klasičnim postupcima, zatim restauriranja isprava na pergameni te izrada kopija pečata. U toku diskusije bilo je naročito govora o tome, koja je najbolja metoda restauriranja nagorjelih dokumenata. Prof. O. Wächter spomenuo je da se na nagorjelim dokumentima tekst može čitati »sa strane«, tj. ako svjetlo pada pod određenim kutom, zbog različitog loma i reflektiranja svjetla tekst se može pratiti. Laminacijom takvih dokumenata gubi se ova mogućnost. Međutim nije predložio bolje rješenje restauriranja takvih dokumenata. Istaknuto je da se nagorjeli dokumenti mogu i nakon laminacije čitati pomoću infra crvenog svjetla.

Poslije podne istoga dana Klaus Desbarats, restaurator Državnog arhiva u Freiburgu im Breisgau, govorio je o mogućnostima bjeljenja rukopisa, knjiga i grafičkog materijala ozonom. Referat je bio popraćen vrlo dobrim kolor diapozitivima. Već i na tim diapozitivima vidi se da se pomoću ozona mogu relativno povoljno bijeliti grafike i uopće štampani materijal, ali ne rukopisi pisani tintom, što je referent i posebno napomenuo.

U nastavku su F. J. Knubben, H. Goldbeck i Dr. Röhl iz Kölna održali referat o njihovoj metodi bjeljenja i neutralizacije pomoću ultravioletnih zraka. Referat je bio popraćen ozvučenim kolor filmom. Osobito poslije ovog referata razvila se prilično aktivna diskusija. Većina učesnika diskusije izrazila je priličnu sumnjičavost prema ovoj metodi, jer je aparatura pomoću koje se izvodi suviše komplicirana a da bi opravdala dobivene rezultate. Osim toga, pošto je autorima konačna svrha komercijalni efekt, to nisu ulazili u detalje izvedbe, niti su pitanje naveli upotrebljena sredstva za neutralizaciju. U nastavku diskusije postavljeno je pitanje, da li se ovom ili kojom drugom metodom može uspješno očistiti prljavština od prstiju nastala čestim listanjem knjiga. Referenti su odgovorili da se njihovom metodom to ne može učiniti, a niti jedan drugi učesnik sastanka nije spomenuo da mu je to uspjelo učiniti do kraja.

Poslije kraće pauze je ing. Natalia Dragbici, rukovodilac istraživačkog i restauratorskog laboratorija Generalne direkcije arhiva Rumunjske, održala referat o rezultatima rada u tom laboratoriju. Istovremeno me je rukovodilac laboratorija za reprografiju i restauriranje Instituta za povijest partije, Samuel Jakab, pozvao da izvan zvaničnog programa posjetim ovaj laboratorij. Kako sam već prije posjetila laboratorij za restauraciju Generalne direkcije arhiva Rumunije i upoznala se sa metodama rada u tom laboratoriju, to nisam prisustvovala ovom predavanju.

(Laboratorij za restauraciju Generalne direkcije arhiva Rumunije ima dva inženjera kemije i jednog biologa, dva tehničara i četiri preparatora (ne uračunavajući personal knjigovežnice, koja ne ulazi u sastav laboratorija za restauraciju). Sam laboratorij nalazi se u vrlo dobrim i prostranim prostorijama te je opremljen svim potrebnim inventarom kako za kemijska, fizikalna i biološka ispitivanja tako i za praktičan rad. Noviji odnosno jako oštećeni dokumenti restauriraju se laminacijom sa polietilenom i japanskim papirom na Impregnatoru proizvedenom u zagrebačkom poduzeću »Strojotehna«, a stariji i manje oštećeni dokumenti restauriraju se klasičnim postupcima. Posebna pažnja posvećuje se restauriranju isprava na pergameni. Isprašivanje i suho čišćenje dokumenata vrši se u posebnoj komori vlastite konstrukcije. Laboratorij surađuje sa brojnim naučnim institutima.)

U institutu za povijest partije nalaze se većinom dokumenti relativno novijeg datuma kao i velika količina novina. Upravo zbog toga se za restauriranje pretežno koristi metoda laminacije sa polietilenom i japanskim papirom na Impregnatoru proizvedenom u zagrebačkom poduzeću »Strojotehna«. Stroj je nešto prerađen, tako da je rad na njemu u neku ruku pojednostavnjen. U ovom Institutu se veći broj dokumenata koji se odnose na isti predmet uvezuju u sveske — mape, kako bi se izbjegla mogućnost da se dokumenti zametnu ili da im se poremeti redosljed (na pr. u čitaonici). Mape su standardnog formata i izgleda, pa je time čuvanje i manipulacija znatno olakšana. U laboratoriju su rađene vrlo interesantne snimke presjeka papira laminiranih polietilenom (snimke presjeka izrađene su pomoću mikroskopa). Ove snimke vrlo uvjerljivo dokazuju da polietilen ne prodire duboko u strukturu papira, nego samo u površinski dio, a najvećim dijelom ostaje na površini čineći tako zaštitni sloj. Rukovodioca laboratorija je posebno zainteresirala naša metoda delaminacije, tj. skidanje polietilenske folije sa laminiranog dokumenta, jer se općenito smatra da je delaminacija dokumenata laminiranih polietilenom dosta teško izvediva.

Referat O. Müllera, rukovodioca laboratorija za restauraciju Univerzitetne biblioteke u Jeni, o načinu restauriranja dokumenata cijepanjem (Der Jenaer Papierspaltverfahren), koji je bio predviđen programom, nije nažalost održan jer autor nije mogao prisustvovati sastanku.

U petak 10. rujna prije podne u predavaonici Muzeja za primijenjene umjetnosti Mađarske, učesnike sastanka pozdravio je Generalni direktor Muzeja Dr. Radocsay Denes, a zatim je Dr. Eva Sz. Koroknay, konzervator ovog Muzeja, održala izuzetno interesantno predavanje o suradnji naučnih radnika i restauratora, u ovom slučaju osobito prilikom uvezivanja i preuvezivanja starih knjiga. Posebno je istaknula da knjiga osim po samom sadržaju, može predstavljati vrlo značajni kulturno-historijski spomenik i svojim vanjskim izgledom. Stoga je osobito važno da se prilikom preuvezivanja knjiga nastoje sačuvati karakteristike starog uveza. U slučaju da to nije moguće, mora se sastaviti detaljna dokumentacija sa odgovarajućim fotografijama, a po mogućnosti treba sačuvati stari uvez, barem kao prilog novouvezanoj knjizi. U toku pauze učesnici su razgledali vrlo interesantnu prigodnu izložbu o načinu restauriranja knjiga, uveza i predmeta od kože, priređenu u zidnim vitrinama u

samoj predavaonici. Učesnici sastanka su isto tako mogli razgledati odio Muzeja u kojem se čuvaju primjerci starih knjiga i predmeti od kože.

Poslije pauze, održao je restaurator Zoltan Szalay predavanje o načinu i metodama restauriranja predmeta od kože (odjevnih predmeta, korica od knjiga i sl.). Tok restauratorskog postupka mogao se pratiti na diapozitivima, a gotovi posao mogao se vidjeti u vitrinama na samoj izložbi.

Poslije podne istoga dana organiziran je posjet restauratorskim laboratorijama Nacionalne biblioteke i Državnog arhiva Mađarske. Pošto se smatralo da je vrijeme dosta ograničeno, to su učesnici sastanka prema vlastitom izboru podijeljeni u dvije grupe. Jedna grupa posjetila je laboratorije Državnog arhiva, a druga Nacionalne biblioteke. Pošto sam se odlučila za posjet Državnom arhivu, to nažalost nisam vidjela laboratorij Nacionalne biblioteke.

Laboratoriji za restauraciju Državnog arhiva Mađarske nalaze se zbog ograničenog prostora u dvije odvojene zgrade. U svakoj od tih prostorija nalazi se sva potrebna oprema kako za restauriranje dokumenata laminacijom, tako i za restauriranje klasičnim postupcima. U jednoj zgradi uz laboratorij za restauraciju nalazi se od nedavna i vrlo dobro opremljen istraživački laboratorij koji vodi kemičar Dr. Tamas Scholz (koji će nakon skorašnjeg odlaska u mirovinu sadašnjeg rukovodioca laboratorija za restauraciju Lole Hasznos, preuzeti rukovođenje cjelokupnog pogona). U drugoj zgradi nalazi se vakuum komora za dezinfekciju. U obadvije zgrade, na restauraciji radi 12 radnika — restauratora i preparatora. Na dezinfekciji posebno radi jedan specijalizirani radnik. Kao što je već prije u referatu spomenuto, ovaj laboratorij ima karakter centralnog laboratorija za arhive, te se tu prema tome radi na restauriranju oštećene građe iz svih arhiva u Mađarskoj. Isto tako, kao što je spomenuto u referatu, pretežni dio oštećene građe restaurira se laminacijom sa polietilenom i japanskim papirom, a tek izuzetno se dokumenti restauriraju klasičnim postupcima. Isprave na pergameni se najčešće restauriraju tako da se omekšavaju smjesom alkohola i vode, a nakon prešanja učvršćuju se na posebnu vrstu mrežaste tkanine od sintetskog vlakna. Iako je posjeta laboratoriju bila organizirana poslije podne, svi radnici bili su na svojim radnim mjestima i obavljali svakodnevne poslove. Tako su prisutni učesnici sastanka mogli bez posebnih objašnjenja pratiti tok restauriranja dokumenata od prve do završne faze (rad je organiziran tako da svaki radnik obavlja jednu fazu u poslu, a rad teče kao na »traci«). Kako su mnogi prisutni učesnici sastanka imali prvi put prilike vidjeti kako se dokumenti restauriraju laminacijom sa polietilenom, to su rad na restauriranju pratili sa velikim interesom. Uz restauriranje dokumenata laminacijom, prikazan je i rad na restauriranju klasičnim postupcima kao i rad na restauriranju isprava na pergameni. Svi radnici laboratorija, a posebno Dr. T. Scholz vrlo su spremno odgovarali na sva postavljena pitanja i davali objašnjenja za sve detalje u radu. Pregledavši rad u jednoj zgradi, učesnici sastanka uputili su se u drugu zgradu. Tu je posebna pažnja obraćena na rad sa vakuum komorom za dezinfekciju, dok se rad na restauriranju ne razlikuje suštinski od onog u prvoj zgradi.

Navečer istoga dana organizirana je vrlo uspješna drugarska večer u jednom od nacionalnih mađarskih restorana u okolici Budimpešte.

U subotu 11. rujna prije podne posjećen je i razgledan Gradski muzej.

Nakon posjete gradskom muzeju, a izvan zvaničnog dijela programa, ponovo sam posjetila laboratorij za restauraciju Državnog arhiva Mađarske, ovaj puta posebno kemijsko-istraživački laboratorij. Ovaj laboratorij organiziran je približno prije dvije godine, već je i sada vrlo dobro opremljen, a oprema se neprestano dopunjuje. Sa Dr. T. Scholzom izmijenili smo iskustva u radu, posebno metodama neutralizacije kiselih papira, metodama mjerenja kiselosti papira, osobinama polietilena i japanskih papira te postupcima delaminacije laminiranih dokumenata. Kao i S. Jakab, rukovodilac laboratorija u Institutu

za povijest partije i Dr. T. Scholz izrazio je želju da se u narednom periodu u okviru mogućnosti ostvari što tješnja suradnja između naših laboratorija, što bi van svake sumnje bilo od obostrane koristi.

Želju za takvom suradnjom izrazila je još nekolicina restauratora i iz drugih zemalja.

Poslije podne u 14 sati velika većina učesnika sastanka krenula je autobusima u pravcu Beča, čime je ovaj vrlo uspješni sastanak završen.

Treba posebno napomenuti da je 2. Internacionalni sastanak restauratora bio vrlo dobro organiziran kako u Beču tako posebno i u Budimpešti. Ovakva vrsta sastanaka je vrlo korisna i interesantna jer pruža mogućnost upoznavanja relativno velikog broja restauratorskih laboratorija, a posebno međusobnog upoznavanja i izmjene iskustava u radu sa restauratorima iz raznih zemalja.

Učesnici sastanka dobili su već prvog dana umnožene rezimee svih predavanja, time da će se naknadno dostaviti cijeli tok sastanka.

T. Ribkin — Puškadija

SAVJETOVANJE (SASTANAK) JAVNIH TUŽILACA u Šibeniku 21. i 22. X 1971.

Dana 21. i 22. X 1971. održan je u Šibeniku sastanak javnih tužilaca jadranskog područja (SR Hrvatska, Slovenija, Crna Gora). Predmet rada ovoga sastanka bili su problemi zaštite spomenika kulture. Inicijator i organizator sastanka bilo je Okružno javno tužilaštvo u Šibeniku. Razumljivo je što je ovakva inicijativa potekla baš s jadranskog područja, jer je to područje najbogatije u našoj zemlji spomenicima kulture. Tu se nalaze na kopnu mnogi i raznovrsni pokretni i nepokretni spomenici, svjetovnog i sakralnog karaktera, te pod morem hidroarheološko blago velike vrijednosti. Opće je poznato da svo to blago u posljednje vrijeme u velikoj mjeri stradava i trpi velike štete. Brojni turisti, strani i domaći, pa i domaće stanovništvo, prisvaja na razne načine i u različitim prilikama pokretne spomeničke vrijednosti i njima trguje, što se razvilo u razgranati promet spomeničkim predmetima. Postoje već i specijalizirani pojedinci i grupe koji se bave krađom i prometom predmeta spomeničke vrijednosti, dok u drugim zemljama postoje specijalizirane trgovine ukradenim spomeničkim predmetima. Nepokretni spomenici, zaštićene ambijentalne cjeline i podzemna arheološka nalazišta stradavaju uslijed nedopuštenih i neadekvatnih preuređivanja, samovoljnih i nestručnih iskapanja, te građnji i adaptacija privatnih stambenih zgrada.

Ovakvi postupci prema zakonom zaštićenim predmetima spomeničke vrijednosti predstavljaju krivična djela ili prekršaje i kažnjavaju se po zakonskim propisima. Javna tužilaštva kao organi krivičnog gonjenja dužna su da prate i proučavaju društvene odnose i pojave u okviru ostvarivanja svojih funkcija, te da o svojim zapažanjima obavještavaju nadležne organe i organizacije i da im predlažu mjere radi sprečavanja krivičnih djela i otklanjanja nezakonitih postupaka i drugih društveno štetnih pojava.

U okviru ovakvih svojih dužnosti i ovlaštenja javna tužilaštva jadranskog područja počela su 1969. godine održavati zajedničke sastanke, a u svrhu međusobnog informiranja i vršenja analiza situacije, otkrivanja teškoća i propusta, te dogovora o poduzimanju ujednačenih zajedničkih akcija protiv počinitelja. Na neke od ovih sastanaka pozivani su i predstavnici drugih zainteresiranih službi.